

НАПРЯМ 1

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

ГЕНІТИВНІ МЕТАФОРИ В ПОЕЗІЇ ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА

Бабій І. М.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри загального мовознавства і слов'янських мов
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Хом'як Г. А.

*магістрантка групи мСОУМа-12
факультету філології і журналістики
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Наукові розвідки, присвячені аналізу ідіостилю письменників, особливо актуальні сьогодні. Предметом нашого розгляду стали метафори в поезії Олега Ольжича, відомого письменника, талановитого представника «Празької школи» поетів, борця і патріота. «Поет-інтелектуаліст розробляв історіософську проблематику, свої поетичні візії будував на основі образів слов'янської праісторії, античної Греції і Риму, оспівував «золотий вік» людства. Водночас пропагував концепцію вольової людини, українського патріота, борця за незалежну Україну» [7, с. 390], тому тривалий час творчість Олега Ольжича була вилучена з літературного процесу.

Мета нашої статті – охарактеризувати семантико-функціональні особливості генітивних метафор у поезії Олега Ольжича.

У сучасній лінгвістиці метафори досліджували у своїх працях Г. Винокур, Н. Арутюнова, Л. Пустовіт, Н. Сологуб, Л. Ставицька, С. Єрмоленко, Л. Мацько, Л. Кравець та ін. «Поетична і наукова спадщина Олега Ольжича

досі не упорядкована і не опрацьована. Сучасникам відомі три поетичні збірки «Рінь» (1935) і «Вежі» (1940) – вийшли ще за життя поета, а «Підзамчя» побачила світ лише в 1946 р.» [2, с. 332]. Метафори, вжиті в поезії Олега Ольжича, поки що не були в колі наукової уваги, тому наше дослідження вважаємо *актуальним*.

Поетичний текст «репрезентує особливий світ, створений відповідно до вимог естетичного ідеалу. Тому в поетичному тексті переважає концептуальна інформація, яка є творчим переосмисленням письменником фактів, подій, процесів навколишнього світу та відношень між ними. Одним із засобів реалізації цієї інформації постає метафора, яка й творить багатоплановість, показує нове через відоме, а у відомому розкриває приховане» [2, с. 67].

Метафора є «найпродуктивнішим креативним засобом збагачення мови, виявом мовної економії» [6, с. 97]. За граматичним вираженням метафори традиційно поділяють на субстантивні (генітивні), атрибутивні, дієслівні, комбіновані. У центрі нашої уваги будуть генітивні метафори (як вид субстантивних), виявлені в поезії Олега Ольжича.

Зазначимо, що метафори є активним образним засобом у мовотворчості поета, за допомогою них митець створює глибокі образи. У його поезії знаходимо низку традиційних та індивідуально-авторських метафор.

«В образах і мові поезій відчувається глибоке знання О. Ольжичем історії людства, епох і катаклізмів, простежується глибоке історичне мислення. В одному невеличкому вірші він уміє з давноминулого, яке дано «аж правнукам узріти», йти до сучасності» [3, с. 333].

Як відомо, *генітивними* називають двочленні іменникові метафори, в яких другий член виражений формою родового відмінка (*голос правди, біль душі* і под.). У поезії Олега Ольжича знаходимо групу цікавих авторських генітивних метафор. Вони характеризують природу, явища природи і под., наприклад: «Яке *намисто золотавих днів* / В одній краплині бурштину укрито!» [5, с. 124].

Нерідко субстантивні метафоричні конструкції характеризують *психологічний стан* ліричного героя, його настроїв, почуття і відчуття, наприклад: «І нести *солодкий тягар тасмниць* / І *гостру петарду наказу*» [5, с. 89].

У субстантивних метафоричних конструкціях одним із компонентів виступають т.зв. поетизми (*небо, зоря, сонце, зірка* і под.), що є світловими назвами, наприклад: «Щитів і шкур *гарячі плями*, / *Сліпучість сонця і списів*» [5, с. 68].

У поезії О. Ольжича субстантивні метафори містять виразне емоційно-експресивне забарвлення, коли одним із компонентів виступають *абстрактні іменники* – назви емоцій, почуттів, відчуттів, рис характеру, наприклад: «На порозі старого світу, / *Де брехні і облуди тьма*» [5, с. 129]. Часто метафори побудовані на вживанні поетизмів *мрія, серце, щастя, душа* і под., наприклад: «Товаришу мій, брате, / *Горіння одних бажань!*» [5, с. 82].

«У мові художньої літератури активно вживаною є лексика на позначення кольору, яка характеризується багатством семантичної наповненості та виконуваних функцій у контексті твору, що зумовлюються естетичними можливостями цих лексем» [1, с. 1]. У поезії О. Ольжича виявляємо генітивні метафори, побудовані на сприйманні кольору, наприклад:

«Закохане в свої тугії луки

І в бронзу власних мускулистих тіл» [5, с. 73].

У процесі «творення метафори митець має на меті якомога точніше передати власні відчуття в оригінальній формі, розкриваючи тим або ще один аспект уже відомого, або щось цілком нове» [4, с. 68].

У поетичній творчості О. Ольжича знаходимо велику кількість *індивідуально-авторських* субстантивних метафор, які часто пов'язані з вираженням психологічного стану персонажів, наприклад: «Не пурпур оздобою шат твоїх єсть, / А чорна сироватка зради» [5, с. 97]; «Сталь нової доби, що завершує коло одвічне, / Холод віку заліза мав взори нестерпно пекучі» [5, с. 77].

Як свідчать наші спостереження, іменникові метафори нерідко доповнюють прикметники, утворюючи тричленну метафоричну конструкцію, наприклад: «О горда певність дужої руки, / Набряклих м'язів радісне щеміння» [5, с. 78].

У проаналізованій поезії зафіксовано розгорнуті метафори, побудовані шляхом поєднання кількох граматичних різновидів метафор, а саме:

– генітивної та прикметникової: «Яке намисто золотавих днів / В одній краплині бурштину укрито!» [5, с. 124]; «І нести солодкий тягар таємниць / І гостру петарду наказу» [5, с. 89];

– генітивної, прикметникової та дієслівної: «Крізь сірий мармур часу проступає / Твоєї цери ніжна рожевінь» [5, с. 62]; «Здавалося, у попелі умер, / Погас вже гарячковий огник Риму» [5, с. 79];

– генітивної та дієслівної: «Посвідчують, що він не спить, / І пророкують час світання» [5, с. 33]; «Сколихнувся під стріхою дим, / І метнулись крила вогня» [5, с. 58].

Як бачимо, у поезії Олега Ольжича генітивні метафори часто містять емоційно-експресивне забарвлення, служать важливим засобом вираження емоційного стану ліричного героя, а також виступають виразним характеризувальним засобом.

Література:

1. Бабій І. М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові (на матеріалі малої прози В. Стефаника, М. Коцюбинського, М. Хвильового): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1997. 21 с.

2. Історія української літератури ХХ століття / за ред. В. Г. Дончика. У 2 кн. Кн. 2. Київ: Либідь, 1998. 456 с.

3. Історія української літератури: ХХ – поч. ХХІ ст.: навч. посіб. / за ред. В. І. Кузьменка. У 3 т. Т. 1. Київ: Академвидав, 2013. 592 с.

4. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст.: монографія Київ: ВЦ «Академія», 2012. 416 с.

5. Ольжич О. Незнаному Воякові. Київ: Фундація імені О. Ольжича, 1994. 432 с.

6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

7. Срібний птах: хрестоматія з української літератури для 11 кл. загальноосв. навч. закл. 2-ге вид., перероб. і доп. У 2 част. Ч. І. Київ: Освіта, 2005. 512 с.

УРБАНОНІМИ ЯК ЗАСІБ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ДІЇ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ (на матеріалі роману Гюнтера Грасса «Бляшаний барабан»).

Бияк Н. Я.

кандидат філол. наук, доц.

*кафедри німецької філології та методики навчання німецької мови,
Тернопільський національний університет імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна*

До основної функції топонімів у художньому творі належить локалізаційна. Саме топонім, називаючи той чи інший географічний об'єкт, допомагає локалізувати дію твору. Німецький письменник Гюнтер Грасс у своєму романі «Бляшаний барабан» також використовує значну кількість топонімів.

Сам письменник у передмові до роману пише, що імена та події вигадані, але топоніми — від макротопонімів до мікротопонімів, як може пересвідчитись кожен читач, реальні. Сам письменник надає їм багато ваги — кількість географічних назв значно переважає інші розряди онімів у романі. Найбільшу групу серед них становлять урбаноніми, їх частка — 93% від усіх топонімів у романі.

Варто зауважити ще одну особливість — звична для топонімів функція локалізації у просторі, розвивається до більш значущої саме для цього роману — локалізації у часі. Міста *Danzig*, у якому відбувається дія твору, сьогодні вже не існує на карті. Адже після Другої світової війни сьогоднішній Гданськ, що належав у свій час до Пруссії, а потім до німецького Рейху, увійшов до складу Польщі.

Для майже документального представлення тогочасного міста служить ціла палітра реальних урбанонімів, які передають атмосферу старовинного тевтонського, а згодом і пруського міста. Письменник любовно описує його, називає площі (*Graf-Adolf-Platz*, *Heveliusplatz*, *Max-Halbe-Platz*), вулиці і провулки (*Grünstraße*, *Hertastraße*, *Jülicher Straße*, *Magdeburger Straße*;